

Tràfic de persones: l'Àfrica Subsahariana

Escenaris del tràfic: l'efecte de la pobresa

Aderanti Adepaju Centre per al Desenvolupament dels Recursos Humans,
Lagos (Nigèria)

L'Àfrica Subsahariana és una regió amb una gran varietat de configuracions migratòries, incloent-hi moviments transfronterers, migracions de treballadors contractats, treball itinerant i migració de professionals qualificats. A aquesta llista cal afegir-hi el tràfic d'éssers humans. A diferència de les configuracions migratòries en curs, que són majoritàriament masculines i que en molts casos estan confinades a la regió, el tràfic d'éssers humans té lloc a l'interior de la regió, de dins cap enfora i de fora cap endins; implica intermediaris, especialment bandes d'estafadors i criminals; i viola els drets humans de les víctimes. Els darrers anys, el tràfic de dones i nens en forma de treballadors comercials sexuals o com a empleats domèstics explotats ha assolit unes proporcions alarmants.

Recentment, hem estat testimonis d'un increment gradual en el contraban de migrants i en el tràfic d'éssers humans a l'interior, cap a Àfrica i des d'Àfrica, així com també arreu del món. El mapa del tràfic d'éssers humans i del contraban és complicat, i té diversos orígens dins i fora de la regió. Fins ara s'han identificat tres grans tipus de tràfic a la regió: tràfic de nens destinats principalment al treball agrícola i al treball domèstic a l'interior i a països estrangers; tràfic de dones i de persones joves per a l'explotació sexual, principalment fora de la regió; i tràfic de dones procedents de l'exterior de la regió per a la indústria sexual de Sud-àfrica (OIM, 2003).

El tràfic es produeix en diferents nivells, incloent-hi l'explotació de la mà d'obra i del treball domèstic, i l'explotació de dones i noies a dins, a fora i en direcció als països de la regió.

Regionalització del tràfic de persones

Àfrica Occidental. A l'Àfrica Occidental, els principals països d'origen, trànsit i destinació del tràfic de dones i nens són Ghana, Nigèria i Senegal. El tràfic de nens i adolescents des de les àrees rurals a les capitals, especialment des de Malí, Benín, Burkina Faso, Togo i Ghana cap a les granges comercials de Côte d'Ivoire, i des de i a través de Nigèria cap a Gabon ha crescut aquests darrers anys. Els nens amb què es trafica són reclutats mitjançant xarxes d'agents i són enviats a fer d'empleats domèstics, a treballar en el sector informal de l'economia submergida o en plantacions. Els pares sovint es veuen forçats per la pobresa i la ignorància a lliurar els seus fills, confiant que amb els seus salaris podran millorar una mica la deteriorada situació econòmica de la família. D'acord amb les estimacions de la UNICEF –tot i ser força discutibles– més de 200.000 nens són objecte de tràfic anualment a l'Àfrica Central i Occidental (UNICEF, 2003), encara que hi ha moltes àrees grises entre el treball infantil, l'abús de menors, la migració i el tràfic de nens.

Segons diversos informes, el tràfic de noies està creixent de manera desenfrenada en l'anomenat "Triangle de la Vergonya", la frontera entre Níger, el Txad i Nigèria. Centenars de noies de l'Estat d'Edo, a Nigèria, s'acaben venent a la indústria del sexe a Itàlia. Moltes dones de països en guerra com Libèria i Sierra Leone s'estan prostituint a Malí, de la mateixa manera que les dones locals són objecte de tràfic i enviades a Burkina Faso, Côte d'Ivoire i França. Malí també fa de país de trànsit per al tràfic de dones des dels països anglòfons cap a diversos països de la UE on l'explotació del treball sexual ha arrelat.

Les dones i els nens objecte d'aquest tràfic transcontinental són enviats a Europa (Itàlia, Alemanya, Espanya, França, Suècia, el Regne Unit, Països Baixos) amb finalitats de sexe comercial

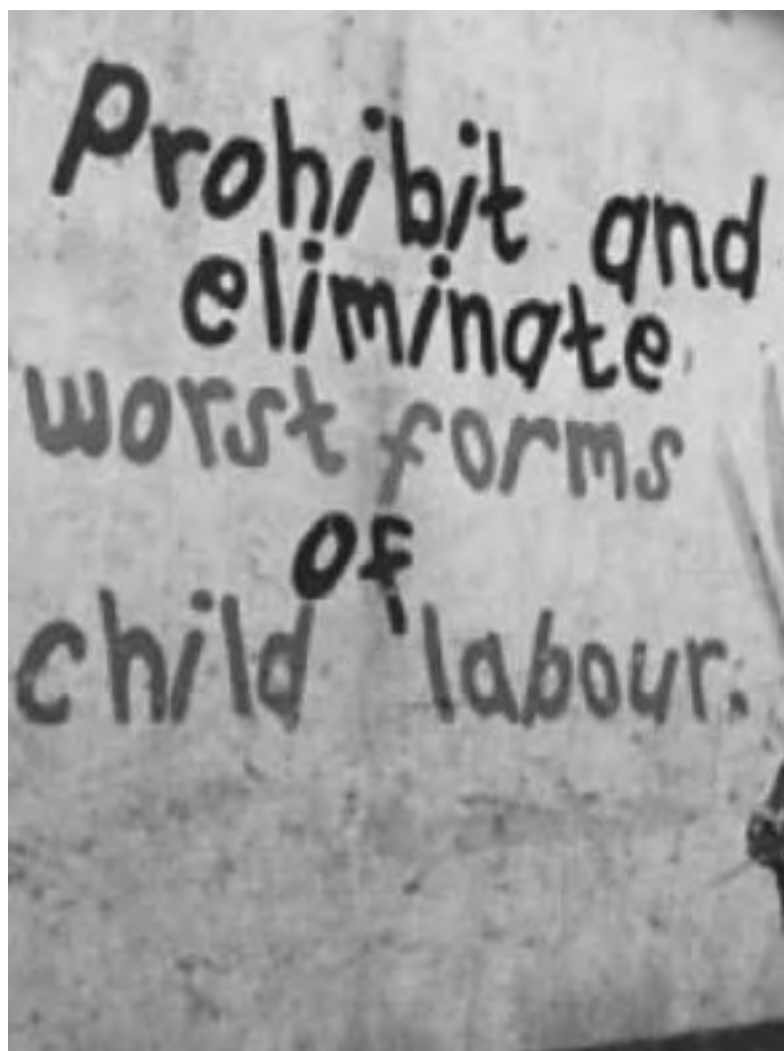
Àfrica de l'Est. A l'Àfrica de l'Est, les dones i les noies joves segrestades a les zones en conflicte són obligades a convertir-se en esclaves sexuals al servei dels capitosts rebels o dels rics del Sudan i dels estats del Golf. A Kenya, el tràfic de noies cap a Europa es realitza a través d'organitzacions mafioses dirigides per homes de negocis japonesos; el tràfic de noies procedents de l'Índia i de l'Àsia Meridional cap a Kenya serveix essencialment per proveir la indústria del sexe local. Kenya també serveix com a ruta de trànsit per al tràfic de dones etiòps cap a Europa, el Líban i els estats del Golf.

Àfrica del Sud. A l'Àfrica del Sud, el tràfic de dones i de nens destinats a l'explotació sexual és un problema cada cop més greu, especialment a Lesotho, Moçambic, Malawi, Sud-àfrica i Zàmbia. Sud-àfrica és el punt de destinació de moltes activitats de tràfic regional i extraregional. Mitjançant la xarxa de refugiats residents a Sud-àfrica, moltes dones de Tailàndia, Xina i Europa de l'Est són víctimes del tràfic d'éssers humans. Es calcula que cada any, a Sud-àfrica, més de mil dones d'entre 25 i 30 anys són objecte de tràfic des de llocs com Bangkok, Hong Kong, Kuala Lumpur i Singapur.

Tràfic transcontinental

Els capitosts de les bandes de traficants i dels grups mafiosos contracten intermediaris en els països d'origen perquè contactin amb els emigrants potencials, organitzin el transport i, de vegades, acompanyin els emigrants i garanteixin la seva arribada o per forçar-los a complir els terminis de l'acord establert entre els contrabandistes i les seves víctimes. El tràfic d'éssers humans es dona quan un emigrant es troba il·lícitament compromès (perquè ha estat reclutat, segrestat, venut, etc.) i/o es trasllada a l'interior d'una nació o més enllà de les seves fronteres internacionals, i uns intermediaris (els traficants), durant qualsevol part d'aquest procés, obtenen un profit econòmic o de qualsevol altra mena mitjançant l'engany, la coerció i/o altres formes d'explotació, en unes condicions que són una violació dels drets humans fonamentals dels migrants.

Les dones i els nens objecte d'aquest tràfic d'éssers humans són enviats a Europa (Itàlia, Alemanya, Espanya, França, Suècia, el Regne Unit, Països Baixos) amb finalitats de sexe comercial. De la mateixa forma els nens són traslladats per al treball domèstic, l'explotació sexual i la pornografia. La informació disponible sobre el tràfic de dones des de l'Estat d'Edo, Nigèria, fins a Itàlia, indica que aquesta mena de tràfic comporta quatre processos basats en el model de grup o individual: la fase de planificació, el viatge al país de destinació, l'estada i el viatge de tornada. El model de grup engloba les anomenades *italios* –dones joves– i els seus patrocinadors i amfitrions en el país de destinació. Abans de la partença es porten a terme una sèrie de rituals que impliquen els pares, les *italios* i els patrocinadors per tal de *consolidar* el pacte que han fet entre ells, per protegir-los en cas de ser detinguts i per guanyar-se els favors dels seus patrons. Els pares implicats en l'inici dels acords contractuals proporcionen una part o la totalitat dels fons necessaris per al viatge i de vegades també queden endeutats amb els patrocinadors. Les organitzacions mafioses que controlen el tràfic obtenen la documentació i els visats que necessiten les dones per viatjar i les posen en contacte amb els bordells de l'estranger. Les dones que són objecte d'aquest tràfic es veuen aleshores obligades a treballar de prostitutes durant molts anys per poder pagar les sumes enormes que els exigeixen els traficants (Adepoju, 2005).

Les organitzacions de traficants utilitzen l'engany sota forma d'ofertes de treball en hotels i restaurants per tal d'atraure les adolescents que no sospiten res, i portar-les des de Malawi i Zàmbia, a través de Johannesburg, fins a Alemanya, Bèlgica o Itàlia, on són reclutades per fer de prostitutes. Abans de la sortida s'acompleixen uns rituals per acovardir les víctimes i evitar d'aquesta manera que intentin escapar-se (OIM, 2003). Turistes d'Alemanya, Països Baixos i el Regne Unit atrauen amb regals o diners en metàl·lic adolescents d'ambdós sexes, que viuen en els llocs turístics, i els obliguen a realitzar actes pornogràfics amb ells. Els pares de les víctimes són enganyats amb regals i amb subterfugis com la promesa que els seus fills rebran educació i una feina a l'estranger. Els nens, que confiats segueixen els turistes a Europa, acaben com a esclaus sexuals en mans dels traficants o són distribuïts entre les xarxes pedòfiles.

Per tal de fer front a les mesures més estrictes dels controls de la immigració i a la major impermeabilització de les barreres per a l'entrada legal d'immigrants en una Europa que s'ha convertit en una mena de plaça fortificada, les organitzacions de traficants també se les han enginyat i fan servir uns itineraris complicats per traslladar les seves víctimes a través de molts països d'Europa de l'Est fins a la seva destinació final.

El sentiment d'un futur ombrívol a la regió ha afavorit l'aparició d'unes condicions ambientals en les quals ha pogut florir el tràfic d'éssers humans

Les causes fonamentals del tràfic d'éssers humans

Diversos factors, entre els quals podem citar una pobresa cada cop més gran, unes condicions de vida cada cop pitjors, una manca persistent de llocs de treball, conflictes, tota mena de privacions i penúries, i el sentiment d'un futur ombrívol a la regió han afavorit l'aparició d'unes condicions ambientals en les quals ha pogut florir el tràfic d'éssers humans.

© Faces of Change/Joel Grimes
Departament d'Estat dels Estats Units

El tràfic de nens, els maltractaments a menors i la situació d'abandonament a l'Àfrica Subsahariana tenen la seva arrel principalment en el deteriorament de la situació econòmica. L'agreuement de la pobresa a les zones rurals força moltes famílies pobres a donar els seus fills als traficants, amb l'excusa de proporcionar-los l'oportunitat d'aconseguir un bon treball i de viure una vida millor (Dottridge, 2002). La manca d'accés a l'educació, la desocupació, la desintegració familiar com a conseqüència de l'elevat índex de mortalitat o de divorci, i la desatenció en què es troben els nens orfes a causa de la sida fan que els més joves siguin molt vulnerables als traficants. El virus de la sida (VIH) pot ser per si mateix causa i conseqüència del tràfic d'éssers humans. A l'Àfrica del Sud, per exemple, l'errònia percepció que tenir relacions sexuals amb una adolescent disminueix el risc de contraure el VIH ha augmentat la demanda de treballadores sexuals joves, i grups d'estafadors sense escrúpols s'estan enriquint gràcies a aquesta situació amb el tràfic d'adolescents en aquell país.

Els conflictes i la desestructuració familiar deixen molts infants –especialment les adolescents– i moltes dones, indefensos davant els traficants. Els perllongats conflictes a Sierra Leone, Uganda i Libèria han provocat que moltes dones, víctimes de la guerra civil, estiguin exposades a les bandes de traficants i a tota mena d'estafadors que s'aprofiten de la seva situació de necessitat extrema per explotar-les i enganyar-les amb la promesa d'oferir-los educació, un matrimoni o un treball remunerat.

A mesura que la desocupació va augmentant i que les condicions econòmiques i sociopolítiques es van deteriorant, molts joves desesperats s'arrisquen perillosament per intentar arribar als països rics amb la col·laboració dels traficants i de falses agències que els enlluernen amb una il·lusòria terra de promissió. Aquest desenvolupament traumàtic reflecteix la profunditat del deteriorament de les economies i la situació de pobresa de l'Àfrica Subsahariana (OIT, 2003).

Un fenomen alimentat per la demanda

El tràfic de nens a l'Àfrica Subsahariana és un fenomen alimentat per la demanda –l'existència d'un mercat internacional de treball infantil i de comerç sexual infantil– juntament amb una oferta abundant de nens de famílies pobres. El tràfic de nens també ha crescut com a conseqüència d'una xarxa cada cop més gran d'intermediaris, de l'absència d'un marc legal clar, de l'escassetat d'una policia entrenada per investigar casos de tràfic, de la ignorància i la complicitat dels pares, de la corrupció dels funcionaris i policies de les duanes, i d'unes fronteres obertes que fan que els moviments transnacionals siguin realment intractables. Les xarxes de tràfic de nens són secretes, informals i impregnades d'elements rituals i sectaris.

Algunes dones desesperades cauen en mans dels traficants i es veuen obligades a oferir serveis sexuals en un prostíbul o a treballar com a criades domèstiques. Les dones pobres que volen emigrar als països rics potser estan buscant simple-

L'absència de qualsevol mena de marc judicial limita els intents, per part dels organismes encarregats de fer complir la llei, de perseguir i castigar els responsables de delictes relacionats amb el tràfic de persones i els seus còmplices

ment millors oportunitats laborals per poder ajudar les seves famílies. Però durant aquest procés acaben com a preses dels traficants d'éssers humans. L'engany és l'estratègia més habitual que fan servir per aconseguir dones i noies, i aquest engany pren la forma d'ofertes d'una millor educació, un matrimoni o un treball remunerat. Les persones que són objecte d'aquesta mena de tràfic han de demanar uns préstecs enormes per aconseguir els seus bitllets, els visats i l'allotjament, i quan arriben a destinació es troben que totes les promeses eren falses i veuen impotents com els prenen el passaport per evitar que s'escapin. Moltes d'elles es queden abandonades i indefenses.

La lluita contra el tràfic, treball en paral·lel

Mesures polítiques. Una àmplia cobertura informativa per part dels mitjans de comunicació de diversos incidents de tràfic d'éssers humans i de repatriació de persones afectades per aquesta mena de tràfic; històries de les terribles experiències viscudes a l'estranger per les víctimes d'aquest tràfic; la defensa intensiva per part d'ONG locals i internacionals; i molts treballs monogràfics sobre els abusos contra els drets humans i els perills que passen les persones objecte de tràfic durant el trànsit i quan arriben a destinació, han obligat molts dirigents polítics a acceptar que el tràfic d'éssers humans a la regió ha assolit les dimensions d'una crisi.

El mes de desembre de 2001, els ministres d'Afers Exteriors dels països de la Comunitat Econòmica dels Estats d'Àfrica Occidental (ECOWAS) es van reunir a Dakar per fer una declaració política i per elaborar un pla d'acció contra el tràfic d'éssers humans a l'Àfrica Occidental. El pla d'acció insta els països de l'ECOWAS a prendre mesures urgents en contra del tràfic de persones; a ratificar i implementar íntegrament una sèrie d'instruments internacionals decisius per tal de reforçar les lleis en contra del tràfic d'éssers humans; i a protegir les víctimes del tràfic, especialment les dones i els nens. El pla propugna l'establiment d'unitats policiaques especials per combatre el tràfic de persones; l'entrenament dels cossos policíacs i dels agents de duanes i d'immigració, dels advocats i dels jutges en la prevenció del tràfic i en la persecució dels traficants; la protecció dels drets de les víctimes i la protecció de les mateixes víctimes enfront dels traficants (Sita, 2003). Cal que aquestes recomanacions, que són globals i que tenen una visió de futur, siguin implementades de manera immediata.

A començament de 2002, a Libreville, els representants dels països de l'Àfrica Central i Occidental van acordar establir una plataforma d'acció per promulgar lleis per protegir els treballadors infantils; per millorar el sistema de custòdia dels nens víctimes del tràfic; per reforçar la cooperació entre els governs; i per establir centres de trànsit i de recepció per als nens repatriats. El setembre de 2002, una reunió d'experts Àfrica-Europa sobre tràfic d'éssers humans, patrocinada pels governs de Suècia i Itàlia, va tractar temes relacionats amb la prevenció i la lluita contra el tràfic, i la consciencia-

ció sobre aquest problema; la protecció i l'assistència a les víctimes; l'establiment d'un marc legislatiu i de mesures per a l'aplicació de les lleis; i la cooperació i la coordinació dins i entre els estats i les regions. Itàlia i altres països de destinació de les víctimes africanes del tràfic d'éssers humans –Espanya, Països Baixos, el Regne Unit– estan posant en pràctica una sèrie de plans.

Reforçament de les polítiques i de la capacitat.

Molts països tenen dificultats per controlar i prevenir el contraban d'éssers humans, en part perquè no disposen d'unes polítiques eficaces dissenyades per combatre aquesta mena de tràfic. A més a més, tampoc no tenen la capacitat de respondre adequadament al tràfic d'éssers humans, i les seves legislacions nacionals no tenen regulacions pensades per tractar aquest problema.

Una millor informació sobre el tràfic. De manera semblant a la immigració il·legal, el tràfic d'éssers humans s'ha convertit en un afer molt organitzat i enormement complex. Tanmateix, les dades bàsiques són extraordinàriament pobres i el nostre coneixement del tràfic d'éssers humans a l'interior i a l'exterior de la regió és incomplet. La dotzena aproximada d'estudis que s'han portat a terme en països de l'Àfrica Subsahariana, centrats en el treball infantil i en el tràfic de nens i de dones, són estudis a petita escala que cobreixen àrees considerades com camps de reclutament per a nens i dones amb els quals es pot traficar. Per aquesta raó, hi ha una necessitat urgent de millorar la recollida de dades per poder entendre i detectar quines són les tendències principals en el fenomen del tràfic. Cal estimular la recerca cooperativa i la informació compartida entre els països d'origen, trànsit i destinació sobre nombres i nacionalitats de les persones objecte de tràfic, de les rutes que segueixen els traficants i dels mètodes d'interdicció.

Reforçament del marc legal. L'absència de qualsevol mena de marc judicial limita els intents, per part dels organismes encarregats de fer complir la llei, de perseguir i castigar els autors de delictes relacionats amb el tràfic de persones i els seus còmplices. La manca d'una legislació antitràfic apropiada o la feblesa de les mesures encaminades a fer complir la llei han de ser abordades mitjançant un reforçament de les lleis i del marc polític que facin possible emprendre una acció efectiva contra el tràfic d'éssers humans destinats a l'explotació laboral o sexual. És molt important que els governs implementin íntegrament les recomanacions per combatre el tràfic de nens i dones, com també el tràfic i el contraban de migrants, i que estableixin el marc legal per processar i castigar els responsables del tràfic, i el que és més important, per a la protecció i la rehabilitació de les seves víctimes. A Sud-àfrica, per exemple, les dones objecte de tràfic, majoritàriament prostitutes detingudes per les forces de seguretat, són simplement deportades cap als seus països d'origen com a immigrants il·legals per manca d'instruments legals que permetin criminalitzar el tràfic d'éssers humans, i el mateix passa a altres llocs de l'Àfrica Subsahariana.

Consciència pública. La UNICEF, per exemple, assenyala que aproximadament la meitat dels països de l'Àfrica Subsahariana reconeixen el tràfic d'éssers humans com un problema, i el tràfic de nens es percep normalment com més greu que el tràfic de dones (UNICEF, 2003). A l'Àfrica Occidental i Central, més del 70% dels països identifiquen el tràfic d'éssers humans com un problema, en comparació del 33% dels països de l'Àfrica de l'Est i del Sud.

L'opinió pública en general no és prou conscient del tràfic d'éssers humans en tots els seus aspectes, no sap fins a quin punt els grups criminals organitzats estan involucrats en el tràfic d'éssers humans, ni coneix bé la sort de les víctimes del tràfic. Els pares o els tutors dels nens objecte de tràfic viuen sota unes falses il·lusions i no són conscients de la severa explotació a què són sovint sotmesos els seus fills i tutelats.

Conclusió

La naturalesa explotadora del tractament que reben les víctimes del tràfic d'éssers humans sovint el fa equiparable a noves formes d'esclavatge i, per tant, la lluita contra el tràfic de dones i de nens requereix la cooperació de totes les parts involucrades. Els dirigents polítics presten cada cop més atenció als problemes relacionats amb el tràfic d'éssers humans i diversos països estan adoptant plans d'acció a escala nacional, bilateral i multilateral per tal de posar fre a aquesta maliciosa forma de tràfic de persones. Però encara hi ha molta feina a fer per poder canviar les lleis nacionals i poder arrestar, processar i castigar els responsables del tràfic d'éssers humans, protegir els drets de les persones que en són víctimes i rehabilitar-les davant de la societat. ●

Referències bibliogràfiques

- ADEPOJU**, Aderanti. "Review of research data on trafficking in sub-Saharan Africa". *International Migration* 43 (1 & 2) (2005).
- DOTTRIDGE**, Mike. "Trafficking in Children in West and Central Africa". *Gender and Development* 10 (1): 38-49 (2002).
- OIM**. *The Trafficking of Women and Children in the Southern African Region, Presentation of Research Findings*. Pretòria: OIM, 2003.
- OIT**. *Trafficking in Human Beings: New Approaches to Combating the Problem: Special Action Programme to Combat Forced Labour*. Ginebra: OIT, 2003.
- SITA**, N. Masamba. *Trafficking in women and children: Situation and some trends in African Countries*. UNAFRI, 2003.
- UNICEF**. *Trafficking in human beings especially women and children in Africa*. Florència: UNICEF Innocenti Research Centre, 2003.